

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΤΖΙΜΠΙΛΗ ΣΤΕΡΓΙΑΝΗ

ΕΠΟΠΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΘΑΝΑΣΑΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ

ΤΙΤΛΟΣ ΣΕΜΙΝΑΡΙΟΥ: Η ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ

Η ΚΑΤ' ΑΙΣΘΗΣΗ ΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑ

Θεσσαλονίκη 25/09/2012

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Για να ξεκινήσουμε την ιστορία της αυτοανακάλυψης της γνώσης χρειάζεται να είμαστε σε θέση να επισημάνουμε το αρχικό σημείο-νόημα: Πώς αυτή η γνώση εμφανίζεται αρχικά; Η απάντηση του Χέγκελ είναι ότι η γνώση δεν είναι τίποτε άλλο παρά ένας τύπος συγγένειας ανάμεσα στο νου και τον κόσμο και προσθέτει ότι η γνώση εμφανίζεται πρώτα ως μία άμεση απλή σχέση ανάμεσα στο νου και τον κόσμο.¹ Για το Χέγκελ επίσης, η φαινομενολογία είναι η επιστήμη της εμπειρίας –συνείδησης και πιο συγκεκριμένα μία επιστήμη – έκθεση αυτής της προόδου, μέσω της οποίας η συνείδηση έχει τη δική της συνείδηση, που προοδευτικά καταλαβαίνει τη συγκεκριμένη προσδιοριστικότητα του αντικειμένου της και που κατανοεί το αντικείμενο της ως υπαρκτό μέσω της εμπειρίας. Αυτή η πρόοδος τέτοιων επαναλήψεων είναι η διαλεκτική της συνείδησης. Το καθήκον της φαινομενολογίας είναι να παραστήσει αυτή τη διαλεκτική και να δείξει την απαραίτητα αλληλοσυνεννόηση των ποικίλων φάσεων. Ο Χέγκελ ισχυρίζεται ότι κάθε τέτοια επανάληψη έχει ως αποτέλεσμα μία πιο συγκεκριμένη κατανόηση αυτού του αντικειμένου στο μέρος της συνείδησης, όπως στο σκόπιμο αντίστοιχο του αντικειμένου.²

Το ταξίδι της φαινομενολογίας του πνεύματος ξεκινά με την εξέταση της συνείδησης, η οποία κάνει την εμφάνισή της, μόνο όταν υφίσταται μία διαφορά ανάμεσα στο υποκείμενο και το αντικείμενο. Φυσικά, κύριος άξονας της συνείδησης είναι το ίδιο το συναίσθημα /αίσθημα. Όμως, τη στιγμή που το συναίσθημα πρωταγωνιστεί, η προαναφερόμενη διαφορά μεταξύ υποκειμένου και αντικειμένου καταργείται και επέρχεται η μεταξύ τους ταύτιση. Όσον αφορά στους τελικούς προσδιορισμούς της φαινομενολογίας, στους οποίους συγκαταλέγεται και η γνώση των πραγμάτων, η γνώση αυτή καθ' εαυτή προϋποθέτει την ύπαρξη υποκειμένου και αντικειμένου. Κάθε φορά, όμως, που το αίσθημα υφίσταται, συγκαλύπτεται τόσο αυτή η διαφορά όσο και η γνώση των πραγμάτων.

Η συνείδηση στην αρχική και πιο απλή μορφή της εμφανίζεται με τον προαναφερόμενο διχασμό(διαφορά αντικειμένου-υποκειμένου) και εμφανίζεται ως κατ' αίσθηση βεβαιότητα. Η συνείδηση είναι πάντα βυθισμένη στην πραγματικότητα και είναι πάντα κοινωνική κουβαλώντας μία «κουλτούρα» και μία ιστορία που ανήκουν στο βιολογικό είδος, στη δουλειά του και στα επιτεύγματά του.³ Το υποκείμενο, η συνείδηση δύναται να συλλάβει και να γνωρίσει άμεσα το πράγμα, αντικείμενο. Για να συμβεί αυτό, δεν προϋποτίθενται έννοιες, παρά μόνο τα αντικείμενα που συλλαμβάνουμε μέσω της αίσθησης μπροστά μας. Είναι, όμως, αυτή η γνώση του αντικειμένου, όπως αρχικά παρουσιάζεται, η πιο πλούσια και η πιο αληθινή;

Η φαινομενολογία του πνεύματος είναι ουσιαστικά η θεωρία των φαινομένων, των μορφών ή των βαθμίδων της δημιουργικής δύναμης "του παγκόσμιου λόγου", από τις οποίες οφείλει να περάσει η συνείδηση του ατόμου (αναπαράγοντας τα στάδια αυτογνωσίας

¹ Moyar Dean and Quante Micheal: Hegel's Phenomenology of Spirit : A critical guide : Cambridge University Press 2008, σσ63-64

² Stern Robert : Critical Assessments: Volume III :Hegel's Phenomenology of Spirit and Logic:Αθήνα 1979 , σ108

³ Garaudy Roger: Για να γνωρίσετε τη σκέψη του Χέγκελ.:(μτφ. Ν .Γαρουφάλιας),Αθήνα 1979, σσ64-65

του παγκόσμιου λόγου), ώστε να γίνει φιλοσοφική. Η συνείδηση ξεκινά από την κατ' αίσθηση εγκυρότητα για να φθάσει στην έννοια της επιστήμης, την απόλυτη γνώση. Σε αυτήν την παράλληλη " παλαιοντολογία του πνεύματος" διαπλέκονται στοιχεία της θεωρίας της γνώσης και της συνείδησης (εμπειρία / διάνοια και λόγος ,συνείδηση και αυτοσυνειδησία) με στοιχεία αναδρομής στην ιστορία του πνεύματος, του πολιτισμού και της φιλοσοφίας, στην ψυχολογία, στην ηθική, στην πολιτική, θρησκευτική και αισθητική φιλοσοφία.

1 . ΑΠΛΗ ΑΜΕΣΟΤΗΤΑ

Ο Χέγκελ εκκινεί το συλλογισμό του αναφορικά με την κατ' αίσθηση βεβαιότητα με τη διαπίστωση ότι από τη στιγμή που επιστάμεθα άμεσα ένα αντικείμενο, σημαίνει ότι έχουμε επίγνωση του άμεσου αυτού όντος ως αντικειμένου. Κατά τον τρόπο που ένα αντικείμενο καθίσταται προσλήψιμο ή γίνεται αντιληπτό σε εμάς ή προσφέρεται σε εμάς, οφείλουμε να το δεχτούμε διαχωρίζοντας την πρόσληψη αυτού του αντικειμένου από την έννοια που αυτό φέρει ή έχει. Η άμεση γνώση προκύπτει από τη συνείδηση του, είναι και αποτελεί από τούδε και στο εξής τη γνώση του άμεσου ή της ύπαρξης. Τέτοιας λογής γνώση είναι η κατ' αίσθηση βεβαιότητα. Από τη στιγμή που απορρίπτει κάθε μεσολάβηση ή οποιαδήποτε αφαίρεση που ίσως μεταβάλλει το αντικείμενό της, αυτή γνωρίζει να υπάρχει και μόνο να υπάρχει, δεν αναπτύσσεται, όπως η συνείδηση που παριστάνει τα αντικείμενα στον εαυτό της διαφορετικά ή τα συγκρίνει μεταξύ τους. Γι' αυτό θα ήταν δυνατό να εισάγει το είδωλο και να υποκαταστήσει την ενδιάμεση γνώση με την άμεση γνώση.⁴

Η βεβαιότητα αυτή που δημιουργείται μέσω των αισθήσεων εν σχέσει με την πρόσληψη του αντικειμένου, αρχικά δημιουργεί την εντύπωση ότι αυτό που προσλαμβάνεται, ταυτίζεται με την πιο πλούσια γνώση. Ούτως ειπείν, καλλιεργείται η πεποίθηση ότι το αντικείμενο που προσφέρεται μέσω των αισθήσεων είναι τόσο πλούσιο όσο φαίνεται, όσο αρχικά φαντάζει ότι είναι. Αυτή όμως, ακριβώς, η αρχική ψευδαίσθηση ταύτισης του φαίνεσθαι με το είναι ακυρώνει την αρχική αλήθεια της πρόσληψης και την καθιστά φτωχή ως προς το περιεχόμενό της, καθώς η αλήθεια της αρχικής πρόσληψης του αντικειμένου, δεν είναι παρά μόνο το είναι του πράγματος. Όσον αφορά στο ρόλο του εγώ αναφορικά με την κατ' αίσθηση βεβαιότητα, που εξασφαλίζεται μέσω της πρόσληψης του αντικειμένου, στο πεδίο της συνείδησης, αυτό λαμβάνεται ως καθαρό εγώ και τι σημαίνει αυτό; Η συνείδηση είναι το ίδιο το εγώ, δηλαδή ό,τι εγώ υφίσταμαι ως καθαρό εγώ και το πράγμα ως καθαρό τότε τι. Η κατ' αίσθηση βεβαιότητα αυτή καθ' εαυτή δεν έχει να κάνει με το πώς εγώ ως συνείδηση, που συνοδεύεται από πολλές σκέψεις και εμπειρίες, είμαι βέβαιος γι' αυτό το πράγμα, ούτε ενδιαφέρομαι για το αν το πράγμα δύναται να έχει άλλες δυνατότητες και

⁴ Stern Robert :Hegel critical assessments: Volume III: Hegel's Phenomenology of Spirit and Logic :Routledge.London and New York, σ109

αναφορές σε άλλα πράγματα. Η αλήθεια της κατ' αίσθηση βεβαιότητας δεν είναι τίποτε άλλο παρά η απλή αμεσότητα, το είναι και η αλήθεια του πράγματος.⁵ Ενώ αρχικά η γνώση της κατ' αίσθηση βεβαιότητας παρουσιάζεται ως η πιο πλούσια και πιο αληθινή, θα φανεί ή θα αποδειχτεί το αντίθετο, ότι είναι μία φτωχή αλήθεια. Η κατ' αίσθηση βεβαιότητα δεν είναι τίποτε άλλο παρά το τάδε συγκεκριμένο, το καθ' ένα και το πράγμα με τη σειρά του απλά προσφέρεται ακέραια καθαρό στην απόλυτη αμεσότητά του, χωρίς ουσιαστικά να φέρει καμία ποιότητα, είναι το τότε τι, το τάδε συγκεκριμένο. Η συνείδηση είναι το Εγώ και το πράγμα υπάρχει και είναι αυτό που διαμορφώνει τη συνείδηση, το Εγώ.

Η γνώση, όμως, κατά το Χέγκελ, δεν περιορίζεται από την άμεση εμπειρία, ως πηγή γνώσης, δύναται να τυποποιείται με πολλούς τρόπους και επιπρόσθετα εκτός από το να υπάρχει άμεσα, δύναται και να υφίσταται δια μεσολάβησης.⁶ Ο Χέγκελ αναλύει την κατ' αίσθηση βεβαιότητα κατανοημένη ως ένα άμεσο, ως η δεκτική γνώση του τι είναι, όπως είναι η κατανόηση χωρίς κανενός είδους αντίληψη ή ερμηνεία. Αυτά ισχυρίζονται κυρίως οι Άγγλοι εμπειριστές υποστηρίζοντας ότι η άμεση εμπειρία είναι η μόνη πηγή γνώσης. Ο Χέγκελ απορρίπτει την άποψη του Λοκ και άλλων εμπειριστών, κατά την οποία η άμεση γνώση είναι η πιο πλούσια και αληθινή γνώση. Είναι, ακριβώς, το αντίθετο, κατά το Χέγκελ, από τη στιγμή, που αυτή η βεβαιότητα αποδεικνύει στον εαυτό της να είναι η πιο αφηρημένη και φτωχή αλήθεια.⁷

Με άλλα λόγια η οδύσσεια της συνείδησης αρχίζει με τη σιγουριά των αισθήσεων. Η απλή συνείδηση είναι αρχικά η άμεση βεβαιότητα της παρουσίας ενός εξωτερικού αντικειμένου: ένα αντικείμενο είναι εκεί, υπάρχει έξω από τη συνείδηση και η συνείδηση δεν είναι τίποτε άλλο από την παθητική λήψη αυτού του αντικειμένου. Το να πούμε ότι η συνείδηση δε διακρίνεται από το αντικείμενό της, πώς αντανακλά ολόκληρο το σύμπαν και πως αυτό το σύμπαν της έχει δοθεί με άμεσο τρόπο, εξυπακούει μία αντίφαση, γιατί τότε δε θα ήταν συνείδηση, αλλά ένα τμήμα του σύμπαντος. Η συνείδηση απαιτεί μίαν αντίθεση, γιατί αλλιώς δεν υπάρχει συνείδηση της φύσης αλλά μόνο φύση. Άρα, η συνείδηση ακόμη και στην ταπεινότερη μορφή της, υποδηλώνει σχίσμα, αναδιπλασιασμό της ενότητας: η γνώση του αντικειμένου δεν ισοδυναμεί με το αντικείμενο της γνώσης. Η βεβαιότητα δε μπορεί να είναι άμεση και αυτό θα αποδειχτεί στη συνέχεια, διότι δε μπορεί να συμβεί κάτι τέτοιο. Αυτό που οφείλουμε να τονίσουμε είναι ότι στο αρχικό αυτό σημείο της φαινομενολογικής ανάπτυξης, η κατ' αίσθηση επίγνωση ή γνώση του άμεσου είναι άμεσα ίσες με την αλήθεια. Με άλλα λόγια το πρώτο κεφάλαιο της φαινομενολογίας συναντάται με το τελευταίο, την αλήθεια της απόλυτης γνώσης.⁸

⁵ Φαινομενολογία του Νου (μτφ. Γιώργος Φαράκλας). Αθήνα 2007,σ116

⁶ Rockmore Tom: Cognition: An introduction to Hegel's phenomenology of spirit :University of California Press: Berkeley,σσ38-39

⁷ Rockmore Tom: Cognition: An introduction to Hegel's phenomenology of spirit: University of California Press: Berkeley, σ40

⁸ Garaudy Roger: Για να γνωρίσετε τη σκέψη του Χέγκελ(μτφ. Ν.Γαρουφάλιας). Αθήνα 1979,σς67-68

2. ΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗ- ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ

Η ουσία της κατ' αίσθηση βεβαιότητας φαντάζει ότι είναι αρχικά ταυτόσημη με το καθαρό είναι, την καθαρή αμεσότητα και το εκάστοτε παράδειγμα αυτής της καθαρής αμεσότητας. Η κύρια διάκριση σε σχέση με όσα προείπαμε είναι ότι ενώ τόσο το εγώ, όσο και το αντικείμενο είναι γενικότητες, στις οποίες υφίστανται τα προϊόντα ενός καθαρού είναι, ωστόσο συμβαίνει είτε το ένα (το εγώ), είτε το άλλο (το αντικείμενο), να μην προσφέρονται άμεσα από την κατ' αίσθηση βεβαιότητα, αλλά ως μεσολάβηση. Μεσολάβηση είναι ο προσδιορισμός. Τελείται δια «των άκρων» με την εξής έννοια: Ο προσδιορισμός είναι διαφορικός, άρα εντάσσει στον ένα όρο το νόημα του αντίθετου όρου, αίρει την ασχεσία τους, ήτοι τους διαμεσολαβεί. Ο αλληλοπροσδιορισμός, που χαρακτηρίζει το επιμέρους, νοηματοδοτεί ως επιμέρους αυτά που σχετίζει μεταξύ τους και διενεργεί τη μεσολάβηση.⁹ Διαπιστώνουμε κατά συνέπεια ότι η αμεσότητα που αρχικά αξιώνεται ως καθαρή και αληθής, ουσιαστικά δεν είναι τίποτε από τα δυο, δεδομένου ότι αρχικά αυτό που εκλάβαμε ως καθαρή αμεσότητα περιορίζεται σε ένα μόνο συγκεκριμένο παράδειγμα καθαρής αμεσότητας, ανάμεσα στα τόσα που υπάρχουν. Το ίδιο το καθαρό ον έχει πλέον διασπαστεί, όπως συμπεράναμε προηγουμένως σε δύο τότε τι, το τάδε εγώ και το τάδε πράγμα και αυτό από μόνο του συνίσταται όχι αμεσότητα αλλά διαμεσολάβηση. Εγώ έχω τη βεβαιότητα μέσω του πράγματος και αυτό υπάρχει ως βεβαιότητα μέσω του εγώ (ως ύπαρξη καθαρή). Υπάρχει κατά μία έννοια μία σχέση αλληλεξάρτησης αντικειμένου –υποκειμένου.

Στη σχέση υποκειμένου – αντικειμένου που δημιουργείται, το αντικείμενο είναι εκ πρώτης η ουσία και η αλήθεια, διότι αυτό υπάρχει και θα υπάρχει, ανεξάρτητα αν γίνεται αισθητό και αντιληπτό από το οποιοδήποτε εγώ (υποκείμενο). Εν αντιθέσει το εγώ υφίσταται, μόνο όταν έχει επίγνωση του αντικειμένου, είναι εξαρτημένο από το αντικείμενο, υπάρχει διαμεσολάβηση και που μπορεί να είναι ή να μην είναι εκεί σε εκείνο το σημείο, προκειμένου να βεβαιωθεί ότι αυτό είναι εκεί και θα είναι εκεί για πάντα ή τη δεδομένη χρονική στιγμή, στο συγκεκριμένο χώρο. Ο Χέγκελ διατείνεται ότι η κατ' αίσθηση βεβαιότητα από μόνη της μας δίδει την εμπειρία της αοριστίας και άδειας γενικότητας του αντικειμένου. «Η κατ' αίσθηση βεβαιότητα έρχεται να μάθει από την εμπειρία ότι η ουσία είναι είτε στο αντικείμενο, είτε στο εγώ και ότι η αμεσότητά της είναι είτε η αμεσότητα του ενός, είτε η αμεσότητα των άλλων για το αντικείμενο και το εγώ είναι γενικότητες, στις οποίες το τώρα, το εδώ και το εγώ που εννοούν, δεν έχουν μία συνεχή ύπαρξη ή δεν είναι».¹⁰

Από την ίδια την επισκόπηση της κατ' αίσθηση βεβαιότητας προκύπτει ότι το αντικείμενο είναι το ουσιώδες και το υποκείμενο το επουσιώδες. Το αντικείμενο υφίσταται ανεξάρτητα από την ύπαρξη ή απουσία των υποκειμένων. Η γνώση, όμως, που αφορά στο υποκείμενο ή που ενδιαφέρει το υποκείμενο, υπάρχει μόνο όταν το αντικείμενο υπάρχει ή βρίσκεται εκεί. Άρα επικεντρωνόμαστε στο αντικείμενο και εξετάζουμε κατά πόσο το αντικείμενο αυτό

⁹ Φαράκλας, Γ.: Γνωσιοθεωρία και Μέθοδος στον Έγελο. Αθήνα: Εστία 2009, σ226

¹⁰ Houlgate Stephen: An introduction to Hegel :Freedom , Truth and History .Blackwell, σ58

αντιστοιχεί στην εικόνα-παράσταση, που η κατ' αίσθηση βεβαιότητα έχει γι' αυτό. Συνεπώς, αυτό που απομένει είναι να δώσουμε τη δέουσα προσοχή στο αντικείμενο, να το καταστήσουμε αντικείμενο εξέτασης, προκειμένου να διασαφηνιστεί πως το αντικείμενο αυτό παρουσιάζεται από την κατ' αίσθηση βεβαιότητα. Ταυτίζεται η ουσία του αντικειμένου με την έννοια του; Αν είμαστε σε θέση να περιγράψουμε την κατάσταση αυτής της αφελούς συνείδησης που γνωρίζει το αντικείμενό της αμέσως, πρέπει να επιστρέψουμε σύμφωνα με μία φράση στη Λογική των έμφυτων, η οποία είναι επιστρωμένη με το νεωτερισμό ενός αντικειμένου και μπορεί να φωνάξει εδώ είναι.¹¹

Η ίδια η κατ' αίσθηση βεβαιότητα οφείλει να θέσει το ερώτημα: Τι είναι ακριβώς το αντικείμενο και το τότε τι; Αν επί παραδείγματι πούμε ότι το τότε τι είναι νύχτα, αρκεί να κοιτάξουμε έξω και να διαπιστώσουμε την εγκυρότητα της άνωθεν διατύπωσης και κατ' επέκταση την αλήθεια της κατ' αίσθηση βεβαιότητας και να την καταγράψουμε. Το τώρα είναι νύχτα, το παρουσίαζε η κατ' αίσθηση βεβαιότητα, ως καθαρό ον. Αν, όμως, διαβάσουμε την καταγεγραμμένη αυτή αλήθεια ένα μεσημέρι και κοιτάξουμε έξω, τότε θα διαπιστώσουμε την κιβδηλότητα αυτής της αλήθειας και ότι το άνωθεν ον είναι ταυτόχρονα και ένα μη ον και το τώρα αποδεσμεύεται από την αμεσότητα του και δύναται να λάβει και να συμπεριλάβει πολλούς προσδιορισμούς και περιεχόμενα. Γι' αυτό το λόγο είναι και καθολικό, διότι είναι μεσολάβηση και ως τέτοιο άρνηση ενός από κάτι άλλο, με αποτέλεσμα να ενεχόμαστε σε έναν παραλογισμό της διαλεκτικής, που από τη μια κατανοούμε και από την άλλη καλούμαστε να τον αποκαταστήσουμε.

3. ΤΟ ΚΑΘΟΛΙΚΟ ΤΟΔΕ ΤΙ

Στην περίπτωση που κοιτάμε αυτό που φυλάξαμε γραμμένο και το οποίο αναφέρει ότι το τώρα είναι νύχτα αλλά στην πραγματικότητα έξω τώρα είναι μεσημέρι, διατηρείται το τώρα της κατ' αίσθηση βεβαιότητας, όμως αυτόματα ακυρώνεται η αλήθεια του τώρα που είναι νύχτα, που νύχτα ουσιαστικά σημαίνει, όχι μέρα, με αποτέλεσμα να αναιρείται η υπόσταση του όντος, ως ένα συγκεκριμένο καθ' εαυτό και διατηρείται το ον, ως ένα γενικό καθόλου. Και πώς ακριβώς προσδιορίζεται και εντοπίζεται η αρνητικότητα αυτή; Με τη λογική ότι το τώρα αυτό υφίσταται σε σχέση με το αν έξω είναι μέρα ή νύχτα. Ωστόσο, στην πραγματικότητα, το τώρα ως τότε τι υπάρχει ανεξάρτητα αν έξω είναι μέρα και δεν είναι νύχτα ή το αντίστροφο, δεν εγκλωβίζεται στην άνωθεν διαφοροποίηση και δεν ενδιαφέρεται για το αν έξω είναι μέρα και όχι νύχτα, που προσδιορίζεται μέσω αυτής της άρνησης αλλά δεν τον ενδιαφέρει τι από αυτά τα δύο, μέρα ή νύχτα. Αυτό ακριβώς το ονομάζουμε καθολικό.

Ούτως ειπείν, το καθολικό και όχι το καθ' έκαστον διασφαλίζει και είναι στην ουσία η αλήθεια της κατ' αίσθηση βεβαιότητας.¹² Η κατ' αίσθηση βεβαιότητα, σύμφωνα με το

¹¹ Hyppolite Jean: *Genesis and Structure of Hegel's Phenomenology of spirit*: (translated by Samuel Cherniak and John Heckman): Northwestern University Press Evanston 1976, σσ82-83

¹² Χέγκελ: *Φαινομενολογία του νου* (μτφ. Γιώργος Φαράκλας). Αθήνα 2007, σ118

Χέγκελ είναι ο πιο απλός και αρχέγονος τύπος της συνείδησης και γι' αυτό συλλαμβάνει το αντικείμενό της να είναι άμεσα παρόν σε αυτό. Από τη στιγμή που αυτή συλλαμβάνει τον εαυτό της, γίνεται άμεσα γνωστή με το αντικείμενο. Δε βλέπει καμία ανάγκη να επικεντρωθεί σε αυτό, δηλαδή το αντικείμενο, με την έννοια των γενικών εμπειρικών περιεχομένων, όπως ένα σπίτι ή ένα δέντρο. Αυτή βέβαια η συνείδηση αντικρίζει μία πλούσια σειρά από αντικείμενα, πριν από αυτό. Όλα όσα αυτή λέει και σκέφτεται γίνονται ιδιαίτερος λόγος της μοναδικής ατομικότητας τέτοιου είδους αντικειμένων.

Το αντικείμενό της είναι "τώρα", "εδώ" και είναι βέβαιο ότι το να ανησυχεί γι' αυτή, χωρίς τη μεσολαβητική αξία αυτών των περιεχομένων του ίδιου του αντικειμένου, είναι που την καθιστά γνωστή (τη συνείδηση).¹³

Πώς ακριβώς, λοιπόν, ορίζεται το καθολικό; Στην πραγματικότητα με αυτόν τον ορισμό προσδιορίζουμε το καθολικό τότε τι. Φυσικά, δεν υπάρχει παράσταση του καθολικού τότε τι, όπως αντίστοιχα υπάρχει παράσταση ενός συγκεκριμένου τότε τι. Για το καθολικό τότε τι, απλά μιλάμε γι' αυτό, δε το βλέπουμε, γι' αυτό ακριβώς είναι πολύ πιο εύκολο να ανασκευάζουμε τη δοξασία μας σχετικά με το καθόλου. Το ατομικό, το συγκεκριμένο δε μπορεί να εκφραστεί με λόγια, η γλώσσα εκφράζει μόνο το καθολικό. Γι' αυτό το λόγο δε μπορούμε ποτέ να εννοήσουμε ένα συγκεκριμένο τότε αισθητό, διότι αυτό το βλέπουμε, ενώ αυτό που εννοούμε, το διατυπώνουμε λεκτικά και διασφαλίζουμε ευκολότερα την αλήθεια, εφόσον είμαστε σε θέση να την ανασκευάσουμε με μεγαλύτερη ευχέρεια.

Το νόημα του Χέγκελ φαίνεται να είναι: αν δε μπορείς να το πείς ή να το δείξεις δε μπορείς να το γνωρίσεις. Το νόημα του Χέγκελ είναι πιο ευδιάκριτο μέσα από τα παραδείγματα που δίδει. Σύμφωνα με την κριτική του Χέγκελ, το ψωμί που τρώω, ίσως είναι ανείπωτο, δηλαδή δε μπορεί να εκφραστεί με λόγια. Εξαιτίας της ατομικότητάς του (καθ' έκαστον), είναι ένα ζήτημα ζωής και θανάτου, για μένα που έχω το πραγματικό ψωμί που δε μπορεί να εκφραστεί με λόγια, παρά ένα γλωσσικό ή λογικό ψωμί, το οποίο ακριβώς επειδή μπορεί να εκφραστεί με λόγια, δε μπορεί να φαγωθεί. Η φαινομενολογία ουσιαστικά ξεκινά από την αντίφαση ανάμεσα στη λέξη ως καθολικό και το πράγμα ως συγκεκριμένο. "Αλλά περισσότερο από μία λέξη είναι το πράγμα για το οποίο μιλάμε ή η σκέψη που υπάρχει ως ύπαρξη". Αυτή η πραγματική ύπαρξη με την οποία η γλώσσα και η σκέψη αντιφάσκουν είναι η "ύπαρξη".¹⁴

Το ίδιο συμβαίνει και με το τότε τι ως εδώ. Κοιτάζω εδώ ότι υπάρχει ένα δέντρο, γυρίζω τη ματιά μου αλλού, σε ένα άλλο εδώ, που είναι πια όχι δέντρο αλλά σπίτι. Συνεπώς, στις ίδιες αντιφάσεις περιπλέκεται και η συνείδηση με το εγώ. Όταν γυρίζουμε το βλέμμα και το εδώ δεν είναι σπίτι αλλά δέντρο, δε μιλούμε πια για ένα καθαρό ον αλλά για μία καθαρή καθολικότητα. Η αμεσότητα καταργείται και κυριαρχεί μόνο η άρνηση και η διαμεσολάβηση.

¹³ Houlgate Stephen : An introduction to Xegel : Freedom, Truth, and History: Blackwell,σ58

¹⁴ Pinkard Terry: Hegel's Phenomenology: The sociality of reason: Cambridge University Press 1994, σ27-
Westphal Merold: History and Truth in Hegel's Phenomenology : Humanities Press , ING .Atlantic Highlands , New Jersey, σ86

Το καθαρό ον, όπως το όρισε αρχικά η κατ' αίσθηση βεβαιότητα, είναι κατ' ουσίαν μία αφαίρεση, ένα κενό, καθώς ακυρώνεται η προσπάθεια προσδιορισμού ενός αντικειμένου, εφόσον καταλήγει εν τέλει να είναι αναφορά όχι σε ένα αλλά σε πολλά αντικείμενα. Και πάλι δε μας ενδιαφέρει τι είναι το εδώ, πάρα μόνο ότι το τότε τι, το εδώ υφίσταται ανεξάρτητα από το σπίτι και το δέντρο, υπάρχει και αναφέρεται ως καθολικότητα .

Το τώρα μπορεί να είναι είτε δέντρο, είτε σπίτι , είτε το ένα είτε το άλλο. Δεν επηρεάζεται από την ύπαρξη του άλλου. Είναι το γενικό εδώ, που είναι αδιάφορο με ό,τι συνεχίζει μέσα σε αυτό. Όμοια το τώρα και το εδώ είναι αντίστοιχα το γενικό τώρα και το γενικό εδώ. Το αποτέλεσμα της εμπειρίας είναι πράγματι ό,τι έχουμε δηλώσει. Η αλήθεια της κατ' αίσθηση βεβαιότητας είναι η ύπαρξη γενικά, ο γενικός χώρος και η γενική ώρα αλλά αυτή η ύπαρξη, αυτός ο χώρος και αυτή η ώρα δεν είναι, όπως ισχυρίζονται άμεσες, δεδομένες, επιρρεπείς. Αυτές είναι, επειδή κάτι άλλο δεν είναι.¹⁵ Το καθόλου είναι η αλήθεια του αντικειμένου της κατ' αίσθησης βεβαιότητας την ουσία της οποίας αποτελεί το καθαρό είναι σαν άρνηση και σα μεσολάβηση, ως αφαίρεση. Από την άλλη το συγκεκριμένο τότε τι , το καθ' έκαστον εδώ και τώρα εξασφαλίζουν την αλήθεια της κατ' αίσθηση βεβαιότητα, όχι με βάση το καθολικό

.¹⁶

4.ΤΟ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ-ΕΓΩ

Εν συνεχεία παρατηρείται αντιστροφή της έννοιας του αντικειμένου και της συνείδησης. Τώρα, το αντικείμενο είναι το επουσιώδες της κατ' αίσθηση βεβαιότητας. Και η κατ' αίσθηση βεβαιότητα με τη σειρά της υπάρχει μέσα στη συνείδηση, που τώρα εμφανίζεται και είναι το ουσιώδες, που ουσιώδες ήτανε πριν το αντικείμενο. Η αλήθεια της κατ' αίσθηση βεβαιότητας ακυρώνεται μέσα από την αντίληψη που έχω για το αντικείμενο, ως αντικείμενο δικό μου, σχετίζεται δηλαδή με το αίσθημα της κτητικότητας. Η κατ' αίσθηση βεβαιότητα κατά ένα τρόπο απωθήθηκε μέσα στο εγώ και από την άλλη απομακρύνθηκε από το αντικείμενο. Αρχικά, η κατ' αίσθηση βεβαιότητα τοποθέτησε την αλήθεια της στο αντικείμενο. Το αντικείμενο ήταν η ουσία. Η γνώση εν αντιθέσει ήταν το επουσιώδες. Τώρα, η κατ' αίσθηση βεβαιότητα πρέπει να αντιστρέψει την πρώτη υπόθεση. Το αντικείμενο δεν αποκαλύπτει τον εαυτό του στην κατ' αίσθηση επίγνωση ως το άμεσο . . . μάλλον η ύπαρξη του εμφανίζεται σα να είναι τιθέμενη από την άρνηση .

Το αντικείμενο υπάρχει, επειδή ένα άλλο πράγμα, για να γνωρίσει τη γνώση, δεν υπάρχει. Όμως, παρά ταύτα είναι απαραίτητο να επιστρέψουμε στη γνώση και να κάνουμε το επουσιώδες να υπάρχει. Ακόμη, η συνείδηση κατευθύνει τον εαυτό της μερικές φορές προς την υποκειμενική βεβαιότητα, την οποία αυτή θέτει ως ουσιώδη, ενώ το αντικείμενο είναι μη ουσιώδες. Οδηγούμαστε μακριά από τις δύο αυτές θέσεις, στις οποίες αυτή αποτυγχάνει να βρει την αμεσότητα, η οποία είναι η ουσία της, επιστρέφει στην άμεση σχέση από την οποία

¹⁵ Hyppolite Jean: Genesis and Structure of Hegel's Phenomenology of Spirit : (translated by Samuel Cherniak and John Heckman):Northwestern University Press Evanston 1974 ,σ86

¹⁶ Χέγκελ: Φαινομενολογία του νου (μτφ Γιώργος Φαράκλας). Αθήνα 2007, σ120

αυτά άρχισε θέτοντας το όλον αυτής της σχέσης ως ουσιώδες. Η πρόοδος της κατ' αίσθηση βεβαιότητας από το αντικείμενο στο υποκείμενο και από το υποκείμενο στο όλον είναι μία συγκεκριμένη πρόοδος. Η παρέμβαση – μεσότητα, η οποία είναι εξωτερική, στην αρχή διαπερνά ολοκληρωτικά την κατ' αίσθηση βεβαιότητα, μετά από την οποία η κατ' αίσθηση βεβαιότητα δεν είναι για πολύ καιρό άμεση γνώση αλλά γνώση της αντίληψης.¹⁷

Η αλήθεια σχετίζεται άμεσα τώρα με το εγώ και τι σημαίνει αυτό; Ότι μέσω του Εγώ συγκροτώ το τώρα και το εδώ. Το εγώ μου αντιλαμβάνεται τα πράγματα, όπως το ίδιο πιστεύει και κατακτά την κατ' αίσθηση βεβαιότητα με τη βοήθεια της διαλεκτικής. Επί παραδείγματι κάποιος βλέπει ένα δέντρο και ισχυρίζεται ότι αυτό το δέντρο βρίσκεται εδώ και ότι εγώ βλέπω ένα σπίτι και διατείνομαι με τη σειρά μου ότι το εδώ δεν είναι ένα δέντρο αλλά ένα σπίτι. Και οι δύο αισθητικές παρατηρήσεις ερείδονται στην άμεση επαφή, στο οράν και τη βεβαιότητα σχετικά με το τι είδαν και τι αισθάνθηκαν. Ωστόσο, η μία αλήθεια ακυρώνει την άλλη και εν τέλει η μία από τις δύο εξαφανίζεται από την άλλη και ακυρώνεται μέσω αυτής. Και με το εγώ έγινε ότι και με το τότε τι. Και το εγώ με τη σειρά του βλέπει γενικά όχι όμως το σπίτι ή το δέντρο σε κάθε περίπτωση, και αυτό το γενικό βλέπω επιδέχεται τη διαμεσολάβηση από την άρνηση αυτού του σπιτιού, που τώρα είναι δέντρο και καθίσταται αδιάφορα αναφορική με το περιεχόμενο, που αυτό το βλέπω λαμβάνει. Για το λόγο αυτό είμαστε καταδικασμένοι και λέμε όχι αυτό το εδώ, όχι αυτό το εγώ αλλά όλα τα εγώ. Η αξίωση αμεσότητας του αντικειμένου χάθηκε και η κατ' αίσθηση βεβαιότητα επιδιώκει να βρει καταφύγιο τώρα στο ίδιο το εγώ, στον εαυτό της, το δικό μου βλέπω και ακούω και εν γένει αντιλαμβάνομαι. Πάλι όμως νέοι προβληματισμοί έρχονται στην επιφάνεια, ένα άλλο εγώ βλέπει ένα δέντρο, εκεί που το δικό μου εγώ βλέπει ένα σπίτι. Και οι δύο βεβαιότητες στη συγκεκριμένη περίπτωση καταλαμβάνονται από τη δήθεν εγκυρότητα της αμεσότητας του εγώ.¹⁸

Το μόνο που υφίσταται και δεν εξαφανίζεται είναι το εγώ, ως καθολικό εγώ, του οποίου το οράν είναι ένα απλό οράν. Όσον αφορά στο αντικείμενο του οράν, το οράν καθ' εαυτό προσδιορίζεται μέσω της άρνησης του τάδε σπιτιού ή του τάδε δέντρου, όσο και από την αμέτοχη και αδιάφορη στάση του εγώ απέναντι στο δίπλα σπίτι ή δέντρο. Το καθ' έκαστον εγώ είναι ένα καθολικό εγώ, που όμως παραμένει εννοιολογικά απροσδιόριστο αλλά σίγουρα με την έκφραση καθ' έκαστον εγώ εννοούμε γενικά όλα τα εγώ. Όταν το εγώ είναι σε θέση να προκαθορίζει ακόμη και την επιστήμη, τότε μόνο μπορούμε να μιλάμε για ένα εγώ, που δύναται a priori να παράγει, να κατασκευάσει ένα συγκεκριμένο πράγμα. Κατά συνέπεια η ουσία της κατ' αίσθηση βεβαιότητας είναι το ίδιο το σύνολό της, ούτε το αντικείμενο, ούτε το εγώ ξεχωριστά. Για τον άνωθεν λόγο δεν είναι μία αμεσότητα, ούτε του αντικειμένου, ούτε του εγώ, διότι αυτά είναι δύο καθόλου. Αυτή η συνολική καθολική κατ' αίσθηση βεβαιότητα είναι η ίδια μία αμεσότητα που εξοβελίζει κάθε αντίθεση. Για το Χέγκελ τα επιχειρήματα της γνώσης εξαρτώνται από ένα υποκείμενο που γίνεται κατανοητό, όπως

¹⁷ Hyppolite Jean : *Genesis and Structure of Hegel's of Spirit*: Northwestern University Press Evanston 1974, σ93

¹⁸ Χέγκελ: *Φαινομενολογία του νου* . Αθήνα 2007, σ 121

ένα πρόσωπο αλλά όχι σε οποιοδήποτε συγκεκριμένο πρόσωπο ή σε οποιαδήποτε συγκεκριμένη παρατήρηση, από τη στιγμή που ότι δεν εξαφανίζεται σε όλο αυτό είναι το εγώ ως καθολικό. Πιο γενικά η καθολική γνώση δεν ενδιαφέρεται για την άποψη του συγκεκριμένου ατομικού ή του συγκεκριμένου πράγματος προς εξέταση.¹⁹

5. Η ΚΑΘΑΡΗ ΑΜΕΣΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΚΑΤ' ΑΙΣΘΗΣΗ ΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑ

Η καθαρή αμεσότητα της κατ' αίσθηση βεβαιότητας, η αλήθεια της είναι μία σχέση ομαλή και όμοια με τον εαυτό της, στην οποία δε διακρίνεται καμία διαφορά ουσιώδους και επουσιώδους, αντικειμένου και εγώ. Το καθαρό εγώ εκφράζει τη γνώμη του για κάθε πράγμα και δεν ενδιαφέρει και εμμένει σε μία άμεση σχέση, τη σχέση κανενός άλλου εγώ σε σχέση με το κάθε αντικείμενο. Υπό αυτή την έννοια η καθαρή αμεσότητα δεν ενδιαφέρεται πια για καμία ετερότητα, δηλαδή που δεν εισάγει καμία διαφορά μεταξύ του εγώ και του αντικειμένου, καμία διαφορά ουσιώδους και επουσιώδους, όποιο κι αν είναι αυτό.²⁰ Το εγώ με τη σειρά του προσεγγίζει την κατ' αίσθηση βεβαιότητα, προκειμένου να εξασφαλίσει την αλήθεια της άμεσης σχέσης. Το εγώ οφείλει να την αναζητήσει τώρα, γιατί αργότερα η αλήθεια αυτή δε θα είχε κανένα νόημα. Πώς προκύπτει, όμως, αυτή η αμεσότητα; Πρέπει να γίνουμε εμείς το ίδιο το εγώ με αυτό που έχει τη βέβαιη επίγνωση, τοποθετούμενοι στον ίδιο χώρο και χρόνο και εντοπίζοντας το άμεσο. Όμως τι είναι στ' αλήθεια και εν τέλει το άμεσο; Ο Χέγκελ που για καιρό αρνιόταν ότι η κατ' αίσθηση βεβαιότητα δεν προσφέρει τίποτε περισσότερο από το πιο φτωχό είδος γνώσης, τώρα προσβάλλει την ιδέα της άμεσης γνώσης. Ό, τι εμφανίζεται, ό,τι είναι στην άμεση γνώση, ένα καθαρό αυτό, είναι στην πραγματικότητα ένα παράδειγμά του. Η κατ' αίσθηση βεβαιότητα αφορά κάτι, "όπως ένα αντικείμενο που είναι βέβαιο για κάποιον." Έχω αυτή τη βεβαιότητα μέσω κάτι άλλου, μιας δύναμης του πράγματος. Και είναι όμοια στην κατ' αίσθηση βεβαιότητα μέσω κάτι άλλου, μέσω του εγώ. Η αντίστοιχη μεταξύ αμεσότητας και παρέμβασης – έμμεσου δεν επιβάλλεται από εμάς αλλά είναι στην κατ' αίσθηση βεβαιότητα ότι η ίδια αντιστοιχεί μεταξύ της ουσίας και του παραδείγματος, του άμεσου και του έμμεσου. Αυτό μας οδηγεί να ερωτήσουμε εάν η ουσία είναι πράγματι άμεσα δοσμένη μία ερώτηση στην οποία μπορούμε να απαντήσουμε μέσω προσεκτικής εξέτασης της καλούμενης άμεσης εμπειρίας.²¹

Οφείλουμε να επικεντρωθούμε στο τώρα του είναι, το οποίο τώρα δεν είναι παρά μία κίνηση, που διαγράφει μία συγκεκριμένη και καθορισμένη πορεία. Το τώρα είναι που συμβαίνει αυτή τη στιγμή και είναι αληθές. Όταν, όμως το είναι του τώρα γίνει ήταν, όταν δηλαδή το τώρα γίνει παρελθόν, όταν δηλαδή το τώρα αναιρεθεί και δεν είναι πια αλήθεια. Συνεπώς, κάτι που ήταν δεν είναι πια, κατ' επέκταση αναιρούμε αυτή τη φορά το ήταν του τώρα και ασπαζόμαστε πάλι τον πρώτο ισχυρισμό, το είναι του τώρα. Τόσο το τώρα, όσο και η κατάδειξη του αποτελούν μία κίνηση που απαρτίζεται από πολλές στιγμές. Κατά συνέπεια,

¹⁹ Rockmore Tom: Cognition : An introduction to Hegel: Blackwell, σ42

²⁰ Χέγκελ : Φαινομενολογία του νου , Αθήνα, σσ120-121

²¹ Rockmore Tom : Cognition: An introduction to Hegel's Phenomenology of Spirit : University of California Press. Berkeley, σ41

το αληθινό τώρα δεν είναι ένα τώρα, που είναι τη στιγμή, που μιλάμε, ούτε ένα τώρα, που ήταν, παρά είναι ένα τώρα, που περιλαμβάνει πολλές στιγμές και όχι μόνο το παρελθόν και το παρόν. Η κατάδειξή του τώρα ως κίνηση, που απαρτίζεται από πολλές στιγμές και δεν παραμένει εγκλωβισμένο σε μία χρονική στιγμή, στο παρόν ή το παρελθόν, συνηγορούν στο συμπέρασμα ότι το τώρα εκτός των άλλων είναι και κάτι καθολικό. Το τώρα στο Χέγκελ είναι κατά μία έννοια ένα τώρα στο παρόν, που απαραίτητα έχει ένα παρελθόν. Το τώρα, ακόμη αποδεικνύεται ότι δεν είναι το φτωχό άμεσο και απλό τώρα, που η συνείδησή του είχε να υπολογίσει να είναι. Ακόμη το τώρα επιδεικνύει απαραίτητα τον εαυτό του να είναι το τώρα, που έχει συμβεί, η συνέχεια του παρόντος και των στιγμών του παρελθόντος. Έτσι, το αντικείμενο της κατ' αίσθηση βεβαιότητας αποδεικνύει ότι είναι η απόλυτη πλειονότητα των τώρα.

Αυτό που καταδεικνύουμε είναι στην πραγματικότητα το τάδε εδώ, το τάδε εκεί ταυτόχρονα, το πάνω και το κάτω ταυτόχρονα, το τώρα και το πριν. Όπως το τώρα, έτσι και το εδώ αποτελεί μία πολλαπλότητα των εδώ, δηλαδή εκκινεί από το εδώ, που περνά μέσα από πολλά εδώ και καταλήγει σε ένα καθολικό εδώ. Η προσπάθεια να δείξουμε κάτι ως εδώ, στιδήποτε ως εδώ αποδίδεται όχι περισσότερο από μία συλλογή διαφορετικών εδώ, των οποίων το μήνυμα είναι ότι το εδώ είναι καθολικό. Για την άμεση εμπειρία ή την κατ' αίσθηση βεβαιότητα δεν είναι ένα απλό γεγονός αλλά μία αναπτυσσόμενη πρόοδος:" Η διαλεκτική της κατ' αίσθηση βεβαιότητας δεν είναι τίποτε άλλο παρά μία απλή ιστορία της κίνησής της ή της εμπειρίας της και η κατ' αίσθηση βεβαιότητα από μόνη της δεν είναι τίποτε άλλο παρά αυτή η ιστορία."²² Η κατ' αίσθηση βεβαιότητα μέσω της φυσικής συνείδησης είναι η εμπειρία της κίνησης, είναι η ιστορία της κίνησης, αναζητά το αληθές εντός της και ταυτόχρονα καταφέρνει να ξεχνά την προηγούμενη εμπειρία της κίνησης και εκκινεί ξανά μία νέα κίνηση. Απέναντι σε αυτή την εμπειρία αντιτάσσεται η πραγματικότητα, που στηρίζεται στην εμπειρία των εξωτερικών πραγμάτων και η συνείδηση είναι αυτή που σχετίζεται με την αίσθηση και την εμπειρία και αυτή την εμπειρία είθισται να την ονομάζουν οικουμενική.²³

6. ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ ΚΑΙ Η ΦΥΣΗ ΤΗΣ ΚΑΤ'ΑΙΣΘΗΣΗ ΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ

Τι είναι όμως τελικά η οικουμενική εμπειρία- συνείδηση; Η οικουμενική συνείδηση είναι ακριβώς το αντίθετο. Μας επιτρέπει μια οικουμενική αλήθεια του τύπου όχι ότι εδώ είναι δέντρο αλλά ότι εδώ δεν είναι δέντρο αλλά σπίτι. Κατ' ουσίαν γίνεται αρχικά ένα ισχυρισμός που θεωρείται οικουμενικός αλλά στην πραγματικότητα δεν είναι και στη συνέχεια ακολουθεί ένας δεύτερος ισχυρισμός, που αναιρεί τον πρώτο και είναι ένας καθολικός εν τέλει ισχυρισμός. Η οικουμενική αυτή εμπειρία βρίσκει απέναντι της, μόνο τη λεγόμενη πρακτική έποψη, που ασπάζεται ότι η πραγματικότητα των αισθητικών πραγμάτων είναι αληθής. Ο άνθρωπος μετέχει αυτής της εμπειρίας και αντιλαμβάνεται τόσο την ύπαρξη των αισθητικών πραγμάτων, όσο και τη μηδαμινότητά τους και αυτό ακριβώς συνιστά τη σοφία του ανθρώπου αλλά ακόμη και τα ζώα μετέχουν αυτής της εμπειρίας. Η απόλυτη

²² Houlgate Stephen: An introduction to Hegel :Blackwell, σ59

²³ Χέγκελ: Φαινομενολογία του νου. Αθήνα, σς123-124

οικουμενικότητα, που η Φαινομενολογία θέλει να φτάσει ,ανέχεται τις διαφορές μέσα σε μία συνολική κίνηση, που για την ώρα δεν περιορίζεται στο σύνολο μίας κίνησης²⁴ .

Ποια είναι, όμως, η φύση της κατ' αίσθηση βεβαιότητας; Συσχετίζουμε άμεσα την κατ' αίσθηση βεβαιότητα με τα εξωτερικά αντικείμενα, που υπάρχουν γύρω μας και επειδή ακριβώς υπάρχουν ως τέτοια δύνανται να χαρακτηρίζονται από κάποιους ως ενεργώς πραγματικά, που διέπονται από μία εξατομίκευση, μία μοναδικότητα (κανένα δεν ομοιάζει με κανένα άλλο), διότι αποτελούν καθέκαστες οντότητες. Όπως έχουμε δει η αλήθεια της κατ' αίσθηση βεβαιότητας είναι η καθολική. Καθόλου λιγότερο ο Χέγκελ σημειώνει ότι η βεβαιότητα ακόμη θέλει να καταλάβει το Αυτό. Εκτός των άλλων αυτή έχει μάθει σχετικά με το αντικείμενό της, επομένως η κατ' αίσθηση βεβαιότητα δεν αφήνει από το περιεχόμενο το αντικείμενο. Αρχίζει να στεφανώνεται με την ιδέα ότι το αντικείμενό της είναι μία καθαρή αμεσότητα και καθόλου δεν εμπλουτίζει η αμεσότητα την εμπειρία αυτή σα σύνθεση και έτσι σα να μην ήταν αρχικά ότι έλαβε υπόψη της να είναι. Δεν εγκαταλείπει, όμως, την ταυτότητά της σαν κατ' αίσθηση βεβαιότητα και παύει να αναζητά την άμεση βεβαιότητα του Αυτό, του εδώ, του τώρα, ακόμη και αυτή εμπλουτίζει με εμπειρία την αδυναμία της απλής κατ' αίσθηση βεβαιότητας. Η κατ' αίσθηση βεβαιότητα δεν εμπλέκει την πλήρη συμπλοκή της δικής της εμπειρίας και δέχεται ότι το αντικείμενο της συνείδησης έχει πράγματι αναδειχτεί να έχει ένα λογικό τύπο .²⁵

Η κατ' αίσθηση βεβαιότητα μπορεί να μας πει μόνο ότι είναι, ότι κάτι υπάρχει αλλά όχι τι είναι . Όλα όσα λέει σχετικά με το τι γνωρίζει είναι μόνο ότι είναι. Μπορούμε μόνο να γνωρίζουμε τι είναι μέσω άλλου, πιο πλούσιου τύπου γνώσης. Η κατ' αίσθηση βεβαιότητα δεν αποδίδει τίποτε περισσότερο από μία ξερή ανησυχία της ύπαρξης, στην οποία η μοναδική συνείδηση γνωρίζει ένα καθαρό αυτό ή ένα μοναδικό κομμάτι. Τί συμβαίνει όμως στην πραγματικότητα; Το γεγονός ότι για παράδειγμα ένα κομμάτι χαρτιού είναι ένα καθ' έκαστον πράγμα και ότι δε μοιάζει με κανένα άλλο κομμάτι χαρτιού είναι ουσιαστικά μία ψευδαίσθηση αλλά γιατί; Διότι το καθ' έκαστον χαρτί έχει κοινά χαρακτηριστικά με άλλα χαρτιά, δηλαδή το κάθε καθ' έκαστον είναι ταυτόχρονα και ένα καθόλου ή ένα καθολικό. Όμως, χρησιμοποιώντας αυτή τη φορά την αίσθηση και αντιστρέφοντας το επιχείρημα των εμπειριστών καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι η κατ' αίσθηση βεβαιότητα σχετίζεται άμεσα με την εμπειρία και την αίσθηση, όχι όμως με την απόλυτη έννοια της άκαμπτης εμπειρίας, που βλέπει το πράγμα, όπως απλά φαίνεται αλλά μέσα από το καθ' έκαστον να διαβλέπει και την καθολικότητα και σε αυτή την περίπτωση σημαίνει ότι "αντιλαμβάνομαι το πράγμα στην αληθινή του διάσταση". Ούτως ειπείν το καθολικό εκφράζεται μέσω της γλώσσας. Όταν λέμε αυτό το πράγμα, μιλάμε καθολικά, από καθολική σκοπιά, πράγμα που σημαίνει ότι τα πάντα δύνανται να είναι αυτό το πράγμα (η θεϊκή φύση της γλώσσας αναδεικνύει πάντα το καθολικό). Από τη στιγμή που εγκαταλείπεται αναπόφευκτα η προσπάθεια άμεσης γνώσης του πράγματος, η συνείδηση, το εγώ επιδιώκει να κατακτήσει ή να λάβει την αλήθεια του

²⁴ Χέγκελ: Φαινομενολογία του Νου. Αθήνα ,σσ12 4-125-Λεφέβρ, Α.[Lefebvre,H.]: Χέγκελ- Μαρξ' -Νίτσε , ή το Βασίλειο των σκιών (μτφ.β.Δωροβίνης). Αθήνα : Ράππας 1976, σ110

²⁵ Houlgate Stephen: An introduction to Hegel. Blackwell,σ 60

πράγματος, δηλαδή να το αντιληφθεί. Από τη στιγμή που η συνείδηση δέχτηκε το αντικείμενο ως καθολικό ,προσδιορισμένο ποιοτικά, εμφανίζεται η αντίληψη .²⁶

Ο Χέγκελ που για καιρό αρνιόταν ότι η κατ' αίσθηση βεβαιότητα δεν προσφέρει τίποτε περισσότερο από το πιο φτωχό είδος γνώσης, τώρα προσβάλλει την ιδέα της άμεσης γνώσης. Ό,τι εμφανίζεται, ό, τι είναι η άμεση γνώση, ένα καθαρό αυτό ένα παράδειγμά του. Η κατ' αίσθηση βεβαιότητα αφορά σε κάτι, όπως ένα αντικείμενο, που είναι βέβαιο για κάποιον. "Έχω αυτή τη βεβαιότητα μέσω κάτι άλλου, μίας δύναμης του πράγματος και είναι όμοια στην κατ' αίσθηση βεβαιότητα μέσω κάτι άλλου, μέσω του εγώ." Η αντίστοιχη μεταξύ αμεσότητας και παρέμβασης –έμμεσου δεν επιβάλλεται από εμάς αλλά είναι στην κατ' αίσθηση βεβαιότητα ότι η ίδια αντιστοιχεί μεταξύ της ουσίας και του παραδείγματος, του άμεσου και του έμμεσου. Αυτό μας οδηγεί να αναρωτηθούμε εάν η ουσία είναι πράγματι άμεσα δοσμένη, μία ερώτηση στην οποία μπορούμε να απαντήσουμε μέσω προσεκτικής εξέτασης της καλούμενης άμεσης εμπειρίας. Η κατ' αίσθηση βεβαιότητα επεδίωκε να κατακτήσει την αμεσότητα του "τόδε τι", όμως στην πορεία η αλήθεια αποδείχτηκε καθολική και κατ' επέκταση μη προσεγγίσιμη από την ίδια τη βεβαιότητα. Το ατομικό – καθ' έκαστον αποδεικνυόταν πάντα καθολικό, ούτως ώστε το πράγμα να παραμένει απείραχτο, άθικτο. Τη σκυτάλη παραλαμβάνει τώρα η αντίληψη, για την οποία τόσο το εγώ όσο και το αντικείμενο είναι αρχικά καθολικά.²⁷

²⁶ Rockmore Tom: Cognition. University of Clifornia Press. Berkeley, σ41

²⁷ Χέγκελ: Φαινομενολογία του νου . Αθήνα , σς123-126

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΡΓΑ ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΑ

Houlgate Stephen : An introduction to Hegel: Freedom, Truth, and History : Blackwell .

Hyppolite Jean: Genesis and Structure of Hegel's Phenomenology of spirit (translated by Samuel Chernak and John Heckman): Northwestern University Press Evanston 1974 .

Moyar Dean and Quante Micheal: Hegel's Phenomenology of spirit : A critical guide : Cambridge University Press 2008 .

Pinkard Terry : Hegel's Phenomenology :The sociality of reason : Cambridge University Press 1994

Rockmore Tom: Cognition :An introduction to Hegel's phenomenology of spirit:University of California Press : Berkeley

Stern Robert: G.r.r.F.Hegel : Critical Assessments : Volume III : Hegel's Phenomenology of Spirit and Logic : Routledge . London and New York .

Westphal Merold : History and Truth in Hegel's Phenomenology : Humanities Press , ING . Atlantic Highlands , New Jersey .

Yovel Yirmiyahu : Hegel's Preface to Phenomenology of spirit :Princeton University Press-Princeton and Oxford 2005 .

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΑ ΕΡΓΑ

Garaudy Roger: Για να γνωρίσετε τη σκέψη του Χέγκελ: (μτφ. Ν. Γαρουφάλιας) . Αθήνα : Αθήνα 1979.

Λεφέβρ , Α. [Lefebre, H.] :Χέγκελ –Μαρξ –Νίτσε , ή το βασίλειο των σκιών (μτφ.Β. Δωροβίνης).Αθήνα : Ράππας 1976 .

Φαράκλας , Γ. : Γνωσιοθεωρία και Μεθοδολογία στον Έγελο. Αθήνα : Εστία 2009 .

Χέγκελ :Φαινομενολογία του Νου (μτφ . Γιώργος Φαράκλας). Αθήνα 2007 .

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ..... 1

1 . ΑΜΕΣΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ..... 2

2. ΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗ- ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ.....3

3 . ΤΟ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ-ΕΓΩ.....4

4. Η ΚΑΘΑΡΗ ΑΜΕΣΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΚΑΤ'ΑΙΣΘΗΣΗ ΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ7

5. ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ ΚΑΙ Η ΦΥΣΗ ΤΗΣ ΚΑΤ'ΑΙΣΘΗΣΗ ΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ.....9

|